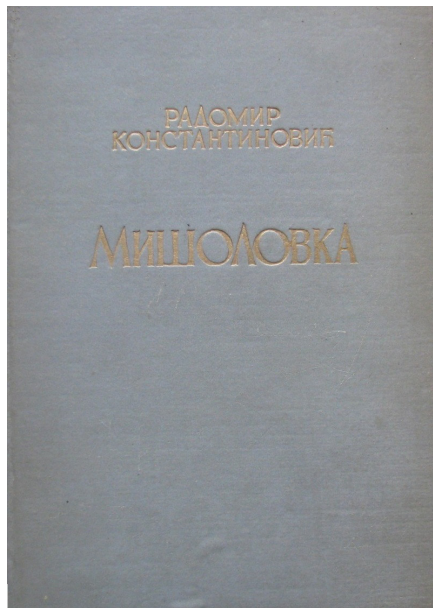

DNEVNIK O KONSTANTINVIĆU

2. Purgatorijum

Prvo izdanje iz 1956.

Zapisao sam kako „ne poznajem nikoga ko je pročitao *Daj nam danas*, prvi roman Radomira Konstantinovića. Ili to ne znam”. Onda me pozvao Marjan. Rekao je da ne znam. On jeste pročitao prvu Konstantinovićevu proznu knjigu. Dva puta, rekao je. A decenijama se poznajemo. Možeš da ne znaš, možeš da lažeš. Ne možeš mnogo toga, sve u svemu.

*

Konstantinović („Rade”) je *Mišolovku*, svoj drugi roman, objavio 1956. To je dve godine nakon debitantske knjige. To je rano, moram da primetim. To je prerano, ukoliko govorimo o uslovima za građenje ma kakve književne karijere. Ostaje opcija: a šta ako autoru nije bilo stalo do bilo kakve „karijere”? Jer, dve godine je moralo da bude premalo a da bi kritika (pre svih ona) svarila *Daj nam danas*. Pre svih, kažem, jer su

čitaoci onog vremena, pouzdano tvrdim, bili u znatno većoj meri izloženi vrednosnom sudu kritike. Ovako, dobijali su instrukciju: ovo bi mogla da bude knjiga za vas / ova ne / ovo je knjiga prema kojoj ne umemo najtačnije da se odredimo. Koliko god afirmacije doživeo prvi Konstantinovićev roman od strane kritike, prisutna je pritajena uzdržanost prema prostorima čak i nešto šire recepcije. Otprilike: ovo nije knjiga za sve vas, tek za nekog. I bi tako. Dosta gadan predikat, elitizam – želite da nađite autoru? – eto prečice.

Ako je Konstantinović odmah po objavljivanju prvog romana označen kao elitistički pisac (ne pisac elite, jer to zahteva određene definicije koje u različitim interpretacijama počinju ozbiljno da pate – Kovač elitu vidi kao „goru od rulje” i u tom pogledu je Konstantinovićev istomišljenik), dakle, onaj čijem tekstu ne osporavamo vrednost, naprotiv, ali je dovodimo u čorsokak izolacije prema paušalno zamišljenom prosečnom čitaocu, onda bi lice zvano „Rade” s ponešto rezignacije moralo da prihvati kako njegove knjige ne prati opšta preporuka, već će one završiti kao nepročitana ili nedovoljno pročitana vrednost. To je tačka na kojoj postaje svedjedno da li će naredna knjiga biti objavljena dve ili deset godina kasnije, jer se za nju, kakva god ona bila, više ništa ne može učiniti („neprohodno”, „hermetično”, „teško” – „ja ovo ne razumem”).

Milan Oklopđić, lice zvano „Oklop”, mogao bi da se nađe na drugoj strani skale: nakon izrazitog bestslera (*CA Blues*, 1981), ovo lice se opredelilo za taktiku zagušenja svog debitantskog književnog hita dvema manje ambicioznim knjigama očevidno manje vrednosti, nikako slabim i neinteresantnim (*Video*, 1982; *Metro*, 1983). To se pokazalo kao loše po karijeru. Baš loše.

Reč „loše” ne radi u slučaju Konstantinovića. „Svejedno”, to da.

*

Nakratko ću preimenovati *Mišolovku* u „ja ovo ne razumem”. Ovo je ta knjiga, bila, ostala. Ili: „Svejedno mi je ko će ovo čitati.” To je odluka. Tako će, neku godinu kasnije, Konstantinović odlučiti da više ne želi da bude romanopisac. Ne da bi postao gusar Rembo, već da bi ostao pisac, ali bez romana. Biće reči o tome, ali ne danas. Ne danas.

Zabavno je čitati tekstove o *Mišolovci* napisane pošto je objavljena. Mnogo je muke u svemu tome, mnogo neodređenosti, mnogo potrebe da se izvede nekakav zaključak, da odnekud sevne nešto jednoznačno, kao: „Aha, ovo je to.” Poneko se odvaži pa kaže kako „nije dobro, ne, ne, ne, ne, ne”. To je pošteno. To je impresionizam i nedovoljno poznavanje ma čega što se odigrava mimo vlastite avlije. To je provincijalizam i on je lep kad je na sebi inherentnim argumentima utemeljen: „Ja ovo ne razumem, pa ko će onda? – ovo mora da je loše.” Tako se Konstantinovićevo pisanje srela s provincijalizmom kulture kojoj je pripadao, na više mesta je uklesano kako „ovo nije naše, ne, ne, ne, ne, ne”. Koliko je zabavno, toliko je dosadno. I opasno. Ta malograđanska želja da stvari budu samorazumljive, da je ono koliko znamo uvek dovoljno, da nema napora, nema novog učenja, nema, nema.

*

U *Mišolovci* je bokser.

A znamo: „Radomir Konstantinović – dete profesora univerziteta, ministra i kraljevog učitelja, koje je progovorilo ne na srpskom nego na francuskom, daroviti i hiroviti đak, bokser, 1944. pozadinac u ratu za oslobođenje Beograda, omladinski akcijaš, pesnik, novinar, tzv. saputnik Komunističke partije, književni, likovni i filmski kritičar, pisac književnih manifesta, romanopisac, književni istoričar, urednik, dramatičar, savetnik ministra, filozof, memoarist, angažovani intelektualac... hedonist i asketa. Višestruki laureat i zaboravljen čovek.”

Bokser.

Trebalo bi da je plemenito, je li? Plemenita veština, kaže. Antička stvar. Sport. Postoje pravila. Ovo se sme, a ovo ne. Konstantinovićev bokser je poražen. To bi bila jedna polovina mogućnosti. Tako se desilo. Poraz. Trebalo bi da je prihvatljivo jer tako pravila nalažu – to je ono s čim bi trebalo računati.

Bokser „Rade” nema nikakve veze s bokserom *Mišolovke*, ukoliko govorimo o pozitivnim činjenicama. Takvih činjenica u drugom Konstantinovićevom romanu nema i ta-

ko je drugi Konstantinovićev roman zapatio kvalifikaciju incidenta. Ničega što je do ove knjige postojalo u *našoj* književnosti u ovoj knjizi nema.

Ima boksera. Trebalo bi da se izgubi plemenito, plemenit poraz, to se očekuje. Plemenito nanošenje udaraca iz sve snage, preciznih, ubistvenih, onih koji protivnika odnose s onu stranu svesti – to bi bilo najbolje, to publika želi, publika plaća da to vidi. Udarce u glavu, onesposobljena trupla koja padaju i ne podižu se. Sudiju koji odbrojava. Ona ko kako postoji spektakl pobeđe mora da postoji i spektakl poraza, publika je zainteresovana za oba, ako nije i više zainteresovana za ovo drugo. Posmatranje propasti drugog ljudskog bića, makar sportski, to bi bio izgovor, to obezbeđuje tezu da se ne uživa u krajnjem nasilju već u poštovanju plemenitih antičkih pravila.

Nakon poraza, bokser se obreo u pustinji – tako piše na prvoj stranici knjige: nema ni reči o boksu i porazu, ali ima dosta reči o pustinji. Bokser u pustinji, Golo Brdo, to bi bio minimum topografije. Postoji bokser, postoji Golo Brdo. Postoje i mišljenja o novozačetnoj konotaciji: „I došavši na mjesto koje se zove Golgota.” Ima smisla, pošto se bokser udaljio od socijuma, nema nikoga u pustinji, nema čak ni senki. Ima beketovskog čekanja. Tu je put kojim bi do njega trebalo da stigne još jedan čovek, bokser ili ne, ispostaviće se egzistencija koja se negde i nekad odelila od njega, on je sad čeka kako bi postao ključna, visokofrekventna reč stilističke idiosinkrazije romana, a ona je *sasvim*. I dok je u romanu *Daj nam danas* upravo ova reč pledirala na celovitost odnosa (žena–muškarac) ili identiteta (Nemac/ne-Nemac), u *Mišolovci* se ova reč ukazuje kao čežnja za ostvarenjem ukupnosti sopstva. A to ne ide bez smrti. Da bi se dokraja realizovao, bokser mora da se spoji s onim aspektom sebe koji ga egzistencijalno poništava. Ironiji u prilog: novozačetni mučenik s krsta doziva Oca (ne Iliju, kako to čuje priglupi Rimljanin) koji ga je *ostavio*, tačnije, i on traži da bude *sasvim*, s tim što su njemu u tom poduhvatu potrebna još dvojica – znamo da su tamo Trojica=Jedno. Još analogije: na Golo Brdo bokser je stigao nakon poraza do kog se došlo usled razmene strahovitih udaraca, muka kojima svedoče gledaoci s plaćenim ulaznicama, dok će novozačetni Rimljani i njima bliski jevrejski sveštenici gnusni spektakl upriličiti besplatno, kako red Pashe nalaže.

Dok čeka Drugog/Sebe da u pustinju stigne, bokser će se suočiti s pojavom helikoptera koji ga neće spasti jer on, bokser-pustinjak, nije u stanju da se popne lestvicama koje mu pilot helikoptera spušta. Ono što ne uspeva njemu, uspeće (*sic!*) majmunu, snažnom i sposobnom da se spasenja domogne. Tako se evolutivna ironija održava u ravni neočekivane cikličnosti – spasenje je obezbeđeno onom ko u darvinističkoj viziji stoji na početku čovekolikog civilizacijskog lanca, a ne onom ko je pružao otpor, borio se, dao sve od sebe i opet izgubio. Tragikomično, svakako.

Pilot helikoptera kao da ima i nekakvu bočnu misiju – on okolinu kontaminira lecima reklamnog sadržaja: „Albus sapun pere sam. Albus sapun pere sve.” Ova reklama je, kao i svaka, ništa drugo do totalitarna dogma – polje izvanupitnosti, što doprinosi stvaranju aure čiji je ton dobrano pseudohrišćanski. Poruka je opštevažeca, pa bi i bokser morao da je utuvi u glavu, a mesto na kom se našao (uskoro će se pokazati da su to sva moguća mesta) više ne zavisi od sopstvene geografije, istoričnosti ili apriorne sim-

bolike – i kad se vrati u grad, i kad krene da se klatara po ravnoj i naizgled ispraznoj, monotonij opštosti Konstantinovićeve fantazmagorije, on će ostati da tavori čekajući ne smrt, koju je udarnički zaslužio, već pročišćenje, a ono nikako ne dolazi, jer je misao o njemu tek propaganda i nema sapuna koji pere sve i nema sapuna koji pere sam, a nema ni čoveka koji bi to mogao da učini za sebe i preuzme odgovornost: najjstrajni i neuništivi predeo fantazmagorije otud je misao o *Drugom* koji će nam pomoći da umremo (Otac koji nas je ostavio, „albus” sapun, Kafkin Mesija koji stiže onda kad nikom više nije potreban – čak ni on).

*

Prvo stoji kako „nije moguće da čovek nema nikakve šanse”, a baš to jedino *jeste* moguće; Konstantinović destrukciji podvrgava narcisoidni poremećaj vrste koja je od nadmoći i gospodarskog nagona u prirodi kojoj misli da pripada podivljala – Konstantinovićev grad u koji bokser iz pustinje navraća nije drugo do svojevremeni Hanoj, svojevremeni Drezden, svojevremena Hirošima, to je grad nakon/usred rata, ne konkretnog, već hobsovskog rata u kom je život svakog pojedinca „usamljen, siromašan, opasan, zverski i kratak”, što povratak iz pustinje čini sličnim Gilgamešovom napuštanjem stepe, po posledicama, ne po mestu polaska. Grad *Mišolovke* je pakao, tamo je svaku ljudskost, svaki pokušaj zbližavanja i intime zagadila „kurva moje smrti” s kojom čovek ne može da ima nikakve šanse, a bez koje ostaje u pustinji u kojoj ga majmun egzistencijalno magarči.

Bokser misli: „Mislim da sam umro.” Ovo je, po mom preslabom i ograničenom sudu, rečenica koja bi mogla da stoji u pozadini naslova drugog Konstantinovićevog romana poput trake neonske svetlosti. Tako, jer je apsurdno, jer naše poimanje smrti negira makar i najsvedenije intelektualne procese i ono što bokser misli jeste ono što on želi, jer da je tako kako misli, pred njim bi se ukazala kakva-takva razložnost, pa i ona koja izranja iz bunara besmisla. Jer i besmisao, ukoliko uspevamo da ga kako god definišemo, mora imati nekakav smisao. Jedino što smisao nema moralo bi da bude Beketovo *l'innommable*, a o njemu ne možemo da pišemo, mislimo i govorimo, mogao je Beket, ali kao o još jednom smešnom porazu. A iza „mislim da sam umro” stoji ne tek „nisam, čim mislim”, nego i pokušaj da se čovek odredi kao ukočenost, mrtvilo, ništa. I onda nema odgovornosti, ali se nastavlja čekanje „albus” sapuna koji pere sve. I pere sam. Bez nas, za nas.

*

Repetitivnu grozotu i užas *Mišolovke* koji je stavljaju u rang najteže probavljivih knjiga napisanih na ovom jeziku moguće je locirati negde između teze da „nema igre bez smrti”, kao i one da „nema smrti, nema priče”. Poput neuspešnog samoubice kod Magnusa i Bunkera, ili *stalnovraćajućeg* Kenija Makormika (Parker, Stoun), bokser zapravo u svom odsustvu nominalnog identiteta slobodno može da preuzme ime *Letećeg Holandana*, jer nema luke, a nema je jer nema pročišćenja. Neću ovde da govorim o Ahasveru, jer moram o nečemu da govorim i kasnije, u skladu s onim što je „Rade” govorio, pisao. Ne moram, opet lažem. Dopada mi se da to radim.

Roman-vakuum, tu odrednicu još nismo imali, a to je *Mišolovka*. Roman-vakuum.

*

Lokalni portal tvrdi da je moj grad danas „rekorder po zvanično izmerenoj temperaturi”. Pustinja, sve deluje razložno.

Ne znam da li je Mileta Prodanović svog „psa prebijene kičme” pronašao u „biku prebijene kičme” iz *Mišolovke*.

A i to bi bilo razložno.

I tako.